

Відгук офіційного опонента
доктора економічних наук Тараненко Ірини Всеволодівни
на дисертаційну роботу Михайлишин Лілії Іванівни на тему
«Системна трансформація інноваційного забезпечення
транснаціоналізації світової економіки»,
представлену до захисту у спеціалізованій вченій раді Д 11.051.03 у
Донецькому національному університеті МОН України (м. Вінниця)
на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

Актуальність теми дослідження

Бачення сучасних глобалізаційних перетворень у контексті новітніх тенденцій інноваційної динаміки ставить питання щодо модифікації сучасної глобалізаційно-інноваційної моделі світового економічного розвитку. Дослідники ведуть мову про «новий світовий порядок в інноваційній сфері», визначальну роль у формуванні якого відіграють транснаціональні корпорації – світові інноваційні лідери. Цей «новий порядок» обумовлений зростанням ролі країн Азії, в першу чергу – Китаю та Індії, як центрів, до яких спрямовуються корпоративні витрати на НДДКР. Системні зміни глобалізаційно-інноваційної моделі доцільно розглядати крізь призму концепції глобального інноваційного розриву, представленого сукупністю глибоких диспропорцій в інноваційному розвитку країн і регіонів. Суперечлива роль ТНК полягає в тому, що, з одного боку, вони певним чином нівелюють нерівномірність інноваційного розвитку між розвинутими країнами і рештою світу, шляхом «офшоризації НДДКР», створення все більшої кількості дослідницьких та конструкторських центрів в країнах, що розвиваються, та спрямування в ці країни значних потоків витрат на НДДКР. З іншого боку, за рахунок обмеженої географічної диверсифікації

корпоративних витрат на НДДКР, які спрямовуються лише у привабливі для ТНК країни, зберігається і навіть зростає диференціація між регіонами і країнами – «інноваційними лідерами» та аутсайдерами. Доцільно припустити, що проблема скорочення глобального інноваційного розриву полягає у площині формування глобальної інноваційної системи (ГІС), що дозволяє висунути гіпотезу про системоутворюючу роль транснаціональних корпорацій в цьому процесі.

Враховуючи вищезазначене, актуальність представленої дисертантом роботи, в якій поглиблено теоретико-методологічні основи дослідження системної трансформації транснаціоналізації і на цій основі запропоновано цілісну наукову концепцію системної трансформації інноваційного забезпечення транснаціоналізації світової економіки на сучасному етапі світогосподарського розвитку, не викликає сумнівів.

Наукова новизна отриманих результатів

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в у розробці концептуально-методологічного забезпечення системно-структурного регулювання транснаціоналізації на основі визначення системних імперативів трансформації інноваційного забезпечення транснаціоналізації світової економіки.

До найбільш суттєвих наукових результатів, що розкривають особистий внесок автора у розробку досліджуваної проблеми та характеризують новизну роботи, належать наступні:

запропоновано під *транснаціоналізацією світової економіки* розуміти процес розширення міжнародної діяльності компаній та установ промислового, фінансового спрямування, сфери послуг, їх вихід за рамки географічних кордонів країн, що призводить до перетворення національних компаній у транснаціональні за рахунок поглинання компаній інших країн, створення спільних компаній, залучення іноземних інвестицій, довгострокової науково-технічної кооперації тощо, – що призводить до

отримання доступу до додаткових джерел фінансового капіталу, нових технологій та інновацій, сучасного організаційно-управлінського досвіду; розроблено *еволюційну модель транснаціоналізації економічної діяльності*;

висунуто *гіпотезу*, що оскільки отримання надприбутків ТНК є можливим лише при цілеспрямованому формуванні структури виробництва у відповідності до попиту на продукцію і наявними виробничими потужностями, формування попиту на продукцію до початку її виробництва з урахуванням потреб світового ринку, і відповідно територіально-структурні рамки, створювані корпораціями, стають необхідними умовами функціонування ТНК;

встановлено *синергетичний характер інноваційного розвитку*, ідентифіковано *чинники синергізму* інноваційного розвитку (наявність уніфікованих елементів в конструкції інноваційної продукції; можливість суміщення визначених ланок технологічних ланцюгів; можливість суміщення певних процесів життєвих циклів продукції / технології та ін.), з урахуванням яких висунуто *гіпотезу*, що чим вищою є очікувана нестабільність і жорсткість конкуренції на світових ринках, тим більшою мірою успішність компанії, що здійснює міжнародну економічну діяльність, буде залежати від наявності позитивного ефекту синергізму інновацій (системності інноваційної діяльності);

введено у науковий обіг поняття *інноваційного клімату*, під яким запропоновано розуміти цілеспрямований комплекс умов (матеріальних, фінансових, трудових, інформаційних, організаційних), необхідних для здійснення інноваційної діяльності на різних рівнях, що забезпечує перехід економічної системи (міжнародного, макро-, макrorівня) на інноваційну модель розвитку через реалізацію таких можливостей: виробництво нових або удосконалення наявних видів продукції та послуг; кадрові інновації; управлінські інновації; ринкові інновації; придбання ноу-хау, патентів; фінансово-податкові преференції; державно-приватне партнерство; комерціалізація технологій тощо;

обґрунтовано, що *інноваційне забезпечення транснаціоналізації економічної діяльності* представляє собою, у *широкому розумінні*, забезпечення структурних зрушень в процесі економічної діяльності ТНК, країн базування та приймаючих країн в напрямі підвищення їх технологічного рівня, у *вузькому розумінні* – науково-дослідне забезпечення довгострокових програм інноваційного розвитку (реалізацію інноваційних програм), створення механізму фінансування нововведень, створення програми інформаційного забезпечення продукування інновацій;

розроблено *структурну схему внутрішніх механізмів саморозвитку корпорацій*, яка є втіленням висновку, що успішна діяльність транснаціональних структур залежить від того, наскільки їх трудові ресурси забезпечення відповідає вимогам інноваційного типу розвитку;

запропоновано *концептуально-організаційний механізм системної трансформації інноваційного забезпечення транснаціоналізації світової економіки* як складову розробленої концепції системної трансформації інноваційного забезпечення транснаціоналізації світової економіки.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій

Дисертацію побудовано на засадах використання загальнонаукових та специфічних методів дослідження, зокрема діалектичного методу наукового пізнання, методів логічного та історичного аналізу, абстрактно-логічного аналізу, порівняльного аналізу, узагальнення, структурного і системного аналізу, статистичного аналізу, економіко-математичного аналізу та ін.

Отримані результати базуються на використанні офіційних матеріалів і публікацій міжнародних організацій (комісій ООН, Всесвітнього економічного форуму, Організації економічного співробітництва та розвитку, Світового банку), Законів України, Указів Президента України, постанов Верховної Ради України, нормативних документів Кабінету Міністрів України, даних Державної служби статистики України, інформаційних та

аналітичних матеріалів зарубіжних і національних інституцій та рейтингових агентств.

Вищезазначене свідчить про обґрунтованість і достовірність викладених результатів дослідження.

За темою наукової роботи опубліковано 49 наукових праць загальним обсягом 128,73 д.а., з яких особисто автору належить 88,22 д.а., у тому числі 2 монографії загальним обсягом 30,2 д.а., з яких особисто автору належить 22,7 д.а., 5 одноосібних статей у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз, загальним обсягом 2,47 д.а., 20 статей у наукових фахових виданнях загальним обсягом 10,56 д.а., з яких особисто автору належить 8,65 д.а., 7 навчально-методичних комплексів загальним обсягом 82,4 д.а., з яких особисто автору належить 52,1 д.а.

Публікації з достатньою повнотою відображають зміст дисертаційної роботи, автореферат відповідає її змісту.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами

Дисертацію виконано відповідно до напрямків науково-дослідної роботи Донецького національного університету МОН України за держбюджетною темою «Розвиток старопромислового регіону на засадах інноваційної стратегії та трансферу знань» (номер держреєстрації 0111U009621); Науково-дослідного інституту інноваційного розвитку та державотворення Тернопільського національного економічного університету МОН України за держбюджетною темою «Маркетингові технології на ринку товарів і послуг» (номер держреєстрації 0113U007882); Івано-Франківського навчально-наукового інституту менеджменту Тернопільського національного економічного університету МОН України за госпдоговірними темами: «Розробка синергетичної моделі розвитку ПОА «Нове життя» (номер держреєстрації 0113U008150), «Оптимізація фінансово-організаційного механізму функціонування ТзОВ «Українська мікрофінансова мережа» на

ринку мікrokредитування» (номер держреєстрації 0113U008148), «Удосконалення розрахункових операцій ТзОВ «Вантаж плюс» при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності» (номер держреєстрації 0114U006372), «Удосконалення системи маркетингових досліджень ТзОВ «Компанія Темп» на ринку нерухомості» (номер держреєстрації 0115U004823).

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів

Отримані результати характеризуються вагомим теоретичним значенням, яке полягає у формуванні наукового підґрунтя розробки цілісної наукової концепції системної трансформації інноваційного забезпечення транснаціоналізації світової економіки на сучасному етапі світогосподарського розвитку.

Практичне значення отриманих результатів підтверджено їх використанням *на державному рівні* в діяльності Комітету Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин (довідка № 0001391 від 17.02.2016 р.); *на регіональному рівні*: в діяльності Івано-Франківської обласної державної адміністрації, зокрема Департаменту промисловості та інфраструктури (довідка № 02.1-23/516 від 29.04.2016 р.) та Управління міжнародного співробітництва, євроінтеграції, туризму та інвестицій (довідка № 11/01/01.1/2-16 від 10.05.2016 р.); Департаменту міжнародного співробітництва та регіонального розвитку Вінницької обласної державної адміністрації (довідка № 23-7-04/316 від 15.03.2016 р.); Івано-Франківської торгово-промислової палати (довідка № 118/1-05/16 від 11.05.2016 р.); Донецької Торгово-промислової палати (м. Маріуполь) (довідка № 314/06.04-04 від 15.09.2015 р.); *на виробничому рівні*: в діяльності Концерну «Галнафтогаз» (довідка № 17/03 від 22.03.2016 р.); ТОВ «Штерн Агро» (довідка № 121/1 від 27.01.2016 р.); ДП «ВО «Карпати» (довідка № 273/500-052016 від 12.05.2016 р.).

Результати дослідження також використано в навчальному процесі Івано-Франківського навчально-наукового інституту менеджменту

Тернопільського національного економічного університету МОН України при викладанні дисциплін «Міжнародна інвестиційна діяльність», «Інноваційний розвиток підприємства», «Стратегічне управління» та ін. (довідка № 32/1 від 27.01.2016 р.), а також Донецького національного університету МОН України (м. Вінниця) при розробці навчально-методичних комплексів та викладанні дисциплін «Інтелектуальна власність», «Міжнародні стратегії економічного розвитку», «Транснаціональні компанії» (№ 29/01-08/01.13 від 11.02.2016 р.).

Відповідні довідки містяться в додатках до дисертації.

Зауваження та дискусійні положення до дисертації

Незважаючи на високий науковий рівень проведеного дослідження та обґрунтованість отриманих результатів, щодо роботи можна висловити ряд зауважень.

1. Досліджуючи інноваційні моделі провідних країн світу (США, Японії, Франції, інших країн) (п. 2.1), автор наводить в якості прикладу інституційної підтримки з боку держави створення спеціальних агентств фінансування технологій та інновацій (Великобританія, Франція, Іспанія, Нідерланди, Фінляндія). В Україні також існує подібна інституція – Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України (раніше – Державне агентство з інвестицій та інновацій України). Водночас результативність інноваційної діяльності в Україні та вищезазначених країнах, як відомо, є кардинально різною. Ймовірно, що причина полягає у різній функціональній спрямованості діяльності наведених інституцій. То ж відповідний порівняльний аналіз інституційної складової був би цілком логічним в рамках представленої дисертаційної роботи.

2. Цікавим є прояв феномену злиттів і поглинань в найбільш інноваційно активній країні – США. Як свідчать результати проведеного в п. 3.2 дослідження, переважна частина найбільших світових злиттів і поглинань припадає на внутрішній ринок США, причому це стосується різних

галузей – енергетики, охорони здоров'я, засобів масової інформації, споживчого сектору тощо. Однак, констатує даний факт, автор нічого не говорить про причини виникнення даної тенденції. І чи не означає це подальшого поглиблення глобального інноваційного розриву, коли інноваційному лідеру видається нецікавим (або недоцільним) розповсюдження своєї діяльності у загальносвітовому масштабі, і фактично мова йде про формування внутрішньокраїнового механізму дифузії інновацій? Відповідь на дане питання посилює значущість результатів проведеного дослідження.

3. Надзвичайно цікавим є висновок дисертанта, що зворотне переведення технологічних альянсів ТНК у країни базування материнських компаній з однозначною юридичною реєстрацією прав інтелектуальної власності є фактичною формою захисту від активізації конкуренції у високоінтелектуальному сегменті світової економіки (с. 164-264). Одночасно потребує конкретизації галузева приналежність компаній, що використовують даний важіль формування інтелектуальних конкурентних переваг. Якщо мова йде про креативні корпорації, для яких первинним є формування унікальних інтелектуальних розробок, а вторинною – економічна доцільність, з цим цілком можна погодитись. Однак якщо говорити про ТНК індустріального спрямування, зворотний рух в бік країн базування материнських компаній виглядає занадто масштабним для свого прямого втілення. Вочевидь, мова йде про певні внутрішні механізми, однак їх природу дисертант не розкриває.

4. Як прирощення наукового знання слід оцінити результати економіко-математичного моделювання оптимізації економічних інтересів суб'єктів транснаціоналізації в умовах інноваційного розвитку світової економіки (п. 5.1). Не піддаючи сумніву фундаментальність і вірогідність викладеного бачення, слід вказати на аспект, який при продовженні наукових пошуків дисертанта у даному напрямку потребує врахування. В рамках представленої моделі складові транснаціоналізаційних процесів розглядаються через показник доходу. Таким чином, для суб'єктів

господарювання (ТНК) враховується показник фінансового результату – прибуток. Однак, як справедливо зазначено на с. 255-256, в рамках світогосподарської системи відбувається виокремлення креативних корпорацій, для яких економічна доцільність є вторинною. Тож використання розробленої моделі потребуватиме корегування, зважаючи на віддалений у часі економічний результат.

5. Як наукове надбання автора слід розцінювати висновок щодо фрактальних методів організації діяльності ТНК (с. 272-273). Однак цей висновок має, скоріше, теоретико-методологічне значення. Практичним його втіленням виступає територіально-галузева кластеризація діяльності ТНК. Якщо ж мова йде про те, що фрактальна організація транснаціонального виробництва в межах певної території доповнює комбінацію інтегрованих підрозділів ТНК, то мали б бути розкриті форми даної взаємодії (в рамках мережеских ланцюгів, між фірмового кооперування, інтелектуального обслуговування тощо).

6. Оцінюючи потребу України в інвестиціях в контексті активізації процесу транснаціоналізації економіки держави (п. 5.3), автор наголошує на значному дефіциті ПІІ (потреба в розмірі 100-120 млрд. дол. на рік задовольняється лише наполовину). Водночас іноземні компанії, як зазначено на с. 389-390, не прагнуть вкладати кошти у високотехнологічні галузі, а більшість інвестицій спрямовують у торгівлю, переробну промисловість, нерухомість та будівництво. Тобто спостерігається значна асиметрія, якщо говорити про інвестиційні очікування України (розвиток високотехнологічних галузей, розбудова інноваційної інфраструктури тощо). Фактично можна говорити про формування певного інвестиційного розриву, на подолання якого мають бути спрямовані зусилля держави в контексті залучення України до процесів транснаціоналізації в інноваційному сегменті, а не у сировинному, обслуговуючому. Однак в роботі про це говориться лише дотично, коли мова йде про внутрішні преференції високотехнологічним галузям.

7. Як слідує з теоретичної частини дослідження, ні економічна теорія, ні теорія міжнародних економічних відносин не досягли на сьогодні високого рівня концептуалізації ролі науки і технології у забезпеченні глобального економічного розвитку. Наслідком цього є те, що технології та інновації виступають лише як елементи множини чинників, що використовуються державами для забезпечення економічного зростання. У цьому сенсі відбувається актуалізація міждисциплінарного підходу до дослідження інноваційного забезпечення транснаціоналізації, який дозволив автору визначити синергетичний характер даного процесу. Водночас переваги підходу, задіяного автором, мали б бути систематизовані та отримати наочне оформлення, що значно посилює б їх сприйняття.

Відповідність дисертації нормативним вимогам Положення про порядок присудження наукових ступенів та інших документів

Викладені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження.

Дисертаційна робота Михайлишин Лілії Іванівни «Системна трансформація інноваційного забезпечення транснаціоналізації світової економіки» виконана на високому науково-теоретичному рівні та є самостійною завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати стосовно розробки цілісної наукової концепції системної трансформації інноваційного забезпечення транснаціоналізації світової економіки на сучасному етапі світогосподарського розвитку.

Зміст дисертаційної роботи відповідає обраній темі, забезпечує досягнення поставленої мети і вирішення задач наукової роботи та відповідає вимогам п. 9, 10, 12, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р.).

Загальна оцінка дисертації

Ступінь і зміст наукової новизни, теоретичне та практичне значення роботи, достовірність отриманих висновків і рекомендацій, актуальність теми дослідження дають підстави для висновку, що дисертаційна робота «Системна трансформація інноваційного забезпечення транснаціоналізації світової економіки» відповідає вимогам до докторських дисертацій, а її автор Михайлишин Лілія Іванівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент

завідувач кафедри

міжнародного маркетингу

ПВНЗ «Дніпропетровський університет

імені Альфреда Нобеля»,

доктор економічних наук,

професор

І.В. Тараненко

